

madaina, Benillup etc.

Un sinònim d'*heretat*, ben curiós, degué ser usat, particularment en el català dels nostres jueus medievals, amb el mateix valor que l'oc. ant. *eret* («héritage», «propriété immeuble», *PDPF*), segons hem sabut per un dels *cants de nocés* o epitalamis, del S. XIV, descoberts últimament: «tot jorn maltarets que hajats bé, / e de berets no digau re, / car de berets se pren nul bé, / i qui recull, de mica en mica abundarà» = «cada dia maldareu per tenir bé (o béns), i no digueu res d'herències, perquè de les herències no s'obté cap bé» (JRiera i Sans, *Cants de Nocés* II, 14).

El gran fet, però, és que en les llengües hispanoromàniques, un mot de soca originàriament independent, però morfonat o enredolat amb aquesta, va anar ensulsiant-se o sobreixint cap al terreny de la família de HERES 'hereu', amb la qual coincidí amplament o quasi del tot, tant en l'aspecte semàntic com en el fonètic, i abassegant l'antic patrimoni d'*heretat* i d'HEREDITAS. El ll. *haerentia* en l'origen només significava 'coses vinculades a una personalitat jurídica', 'pertanyences d'algú', com a antic plural neutre que era del participi actiu de *haerere* 'estar adherit, enganxat a tal o tal cosa'. També el plural masculí *haerentes* 'els adherits, els pertocats, els atinents a tal cosa o persona' havia anat derivant cap al sentit de 'afins, cognats, emparentats' i després ja 'heretadors, hereus', com interpreta el *DFa*. la frase *tal persona sense béns ni herents*, recollida pel *DAG*. i per Girbal i Jaume (*AlcM*). Ja en el *DCEC* vaig deixar refutada sense rèplica l'antiga teoria dels qui cregueren que *herència* era un estrany (i inexplicable) derivat de HEREDEM i HEREDITAS. No cal repetir tot allò, quan podem remetre a aquella obra. Però transcripció part dels corollaris d'aquell treball, en el que tenen d'essencial per al nostre estudi.

A l'article *herentia* del Du Cange se citen diversos textos navarro-aragonesos d'aqueix tenor: «Duas villas Leudam et Anivessem, cum suis herenciis, id est terminis, a me et filio meo determinatis», doc. del rei García de Sobrarbe (fi del S. IX), «Dedimus vobis sancti Michael de Buenco, cum tota sua herencia et omni integritate», «cum omnibus omnino domos, ortos, vineis vel omni herencia, molinos, pratos etc.» (i un altre doc. navarrès). Carpentier observa en nota que el sentit és evidentment «adhaerentia, appendix, gallice appartenances, dépendances». Hi ha confirmació d'altres procedències, car en un document narbonès de 1337, adduït allí mateix, l'adjectiu *herencinus* té sens dubte l'acc. «qui alteri adjacet, ab alio dependet» (*terrae herencinae*).

Tenim evidentment l'acc. primitiva de 'béns pertanyents a algú, en tal o tal concepte' en el doc. burgalès de 914, on apareix el mot per primera vegada; és clarament un plural neutre: «mihi complacuit ut venderem omnia mea erentia, quae abeo in Burgos: id est terras, casas, ecclesia --- quantumque potueris invenire, quod in mea potestate abui» (Berlanga, *Antigüedades de España* II, 374). És ben clar el que s'esdevingué. Pres del baix llatí notarial el mot *haerentia*

'dependències, pertanyences, terrenys vinculats', en penetrar en l'ús romànic, per les escriptures jurídiques i comercials escrites en vulgar, va perdre el contacte i quedà isolat de la seva arrel llatina *haerere*, que no existia en català ni les llengües germanes, i fou immediatament relacionat amb *heretar*, *heretat*, *hereter* i *hereu*, aplicant-lo a terres que hom heretava; i finalment, al mateix dret d'*heretar*.

Un cop afermada aquesta afiliació secundària, hi va haver intents d'emmotllar aquest mot al tipus de formació normal, que no ho era el d'*herència*, com sigui que a un verb en *-ar* corresponia un substantiu en *-ança*; i millor, si, de més a més, es respectés el radical íntegre del verb (cast. *hered-*): d'aquí les formes portugueses *herança*, *herdança*, d'altra banda el cast. ant. *heredança* (*P. del Cid*, Juan del Enzina). En port. antic *herança*, segons Vieira, apareix encara en els segles XV i XVI, *herdança* en un doc. de 1258 citat per Viterbo; però això allà ja és més antic: «Depoys que morreu o padre ou a madre, tórnanse a herença á herança, e quanto gaanou fique a seus parentes», *Foro* de Guarda, «*herentia* de parentesco non se pare ['obté?'] tras anno», *Foro* de Castello-Bom (1188-1230), «nullus orphanus qui herencia habuerit ad hereditate», *Foro* d'Alfaiates, de la mateixa data; id. en el de Castelo-Rodrigo de 1309 (Cortésão).

Aquest procés de trasllat de l'epicentre semàntic, aquesta història metacèdèutica, sembla haver-se descabdellat paral·lelament en totes tres llengües hispàniques. Els despullaments dels *DAG*. i *AlcM* anaven orientats cap a allò que s'apartava de l'ús modern, o que s'hi adaptava inesperadament, en contra dels prejudicis puristes (sovint ultra-puristes) de les escoles floralesques i alcoveriana, o que afavoria les manies dialectalitzants dels *DAG*.s, Balaris etc.; però desdenyava, donant-ho per descomptat, el que coincidí amb un acord català-castellà modern. Per això es comprèn que *AlcM* i fins Aguiló no es torbessin un bri per mots semblants a *herència* i inflessin la part dels de la mena d'*heretatge*, *heretat* i anàlegs, força més encara que no ho feia (jo també, ai de mi) en els meus anys joves.

Vet aquí per què En Moll, sobre la fe de la seva copiosa documentació, cregué que *herència* és un mot recent en català, i dictaminà, sense escrúpol, «pres del cast. *herencia*»: s'esqueia que no en trobava cèdules a la Calaixera fins al *Canigó* de Verdager, o en el dicc. de Lacav., ja tardà, i en un Nebrija (sempre suspecte de reportar elements castellans del seu model).

Jo també vaig deixar-me impressionar una mica massa pel seu dictamen i pel fet que el *DAG*. no s'hagués torbat a incloure aquest mot en el seu recull; i, sense anar tan enllà, vaig admetre en el *DCEC* (1949) com a «dudoso, que sea castizo». Al capdavant, ni que fos més tardà en la documentació escrita en la nostra llengua, no era argument concloent en un quadro jurídic-legal com el de Castella-Portugal i Catalunya, on la presència dels textos de dret romà o d'inspiració justiniana fou molt més forta que en aquelles nacions germanes; així com així, és versemblant, doncs,